

Sylabus ke kurzu

ÚVOD DO RELIGIONISTIKY (RLBcKA001) PRO STUDENTY KOMBINOVANÉHO STUDIA

(Podzim 2024)

Vyučující: Mgr. Aleš Chalupa, Ph.D.

Kontakt: chalupa@mail.muni.cz

Konzultační hodiny vyučujícího: úterý 10:00-11:30, místnost J516, nebo pod domluvě emailem v jiný čas nebo přes MS Teams nebo Zoom

Výuka: Pátek 8:00-12:00, 3 x za semestr podle rozvrhu (viz níže rozpis přednášek), učebna **J21**

Anotace

Cílem kurzu je seznámit posluchače se základními problémy, terminologií, předmětem a metodami religionistiky. Nastiňuje též postavení tohoto oboru v kontextu dalších příbuzných nauk, zejména filozofie a teologie. Zvláštní pozornost je věnována vnitřní systematizaci religionistiky, a to jak v historickém ohlednutí, tak v současnosti. Kurz podává přehled o historické, srovnávací, fenomenologické a hermeneutické religionistice, sociologii, antropologii, psychologii a geografii náboženství a nových naturalistických přístupech ve studiu náboženství (sociobiologie a kognitivní věda o náboženství).

Po úspěšném ukončení tohoto kurzu bude student schopen:

- vyjmenovat základní přístupy ke studiu náboženství a jejich představitele;
- vysvětlit rozdíl mezi religionistikou a teologií;
- určit místo religionistiky mezi příbuznými vědními obory;
- interpretovat vědecké texty;
- správně používat základní religionistickou terminologii;
- ovládat základní pravidla psaní vědeckého textu.

Osnova kurzu

1. Kultura vědecké práce a formální náležitosti vědecké práce; povaha informací ve vědě (4. 10. 2024)

Seznámení se základními etickými pravidly a formálními náležitostmi vědecké práce (poznámkový aparát, odkazy na zdroje, rozdíl mezi citací a parafrází atd.).

Materiál:

- Stručný citační manuál k citační normě užívané časopisem *Religio: Revue pro religionistiku* bude k dispozici ve studijních materiálech.

2. Religionistika jako věda (4. 10. 2024)

Co je to věda obecně a jak se liší od „nevědy“; o co věda usiluje a na jaké problémy při tom naráží; jakým způsobem věda pracuje, jaké má nástroje a jak je používá (axiom, teorie, hypotéza, metoda atd.); Co tedy religionistika jako věda zkoumá a co už ne? Jaké zásady u svého výzkumu musí religionista dodržovat?

18. 10. 2024. v obědové pauze (12:00-13:40) proběhne religionistická exkurze po Brně (povinná pro zapsané studenty do kurzu Proseminář k Úvodu do religionistiky).

3. Pojem náboženství (1. 11. 2024)

Dějiny pojmu náboženství: strategie jeho vymezování a užívání, různé typy definic náboženství; taxonomické klasifikace; esenciální a konstruktivistické chápání pojmů; univerzálnost pojmu náboženství; může religionistika fungovat bez „náboženství“?

4. Mýtus a rituál (1. 11. 2024)

Základní představení mýtu a rituálu a jejich typů; možné funkce mýtu a rituálu; které mýty a který mýty jsou náboženské? (rituál sekulární a náboženský, rituál ve světě zvířat)

5. Teoreticko-metodologické přístupy ke studiu náboženství I (29. 11. 2024)

Historicky a antropologicky orientované přístupy ke studiu náboženství: historická religionistika; o co historická religionistika usiluje a co studuje; kritika pramenů; limity historických přístupů; vztah mezi historickou religionistikou a srovnávací religionistikou; antropologie náboženství: terénní výzkum, zúčastněné pozorování; jak funguje kultura a společnost; problém etnocentrismu a vlastního kulturního zakotvení, protiklad mezi emickým a etickým pojetím kultury; problém badatelské etiky.

6. Teoreticko-metodologické přístupy ke studiu náboženství II (29. 11. 2024)

Klasická psychologie náboženství; kognitivní věda o náboženství jako nová psychologie náboženství; experimentální obrat – kognitivní a behaviorální experiment v humanitních a sociálních vědách. Geografie náboženství; vliv ekologických a ekonomických faktorů na podobu kultury a náboženství, sociobiologie náboženství a behaviorální ekologie; kulturní evoluce.

!!! Termín odevzdání individuálního úkolu: 15. 12. 2024, 23:59 SEČ !!!

Požadavky k průběhu a ukončení kurzu

V průběhu semestru studenti zpracovávají a ve stanoveném termínu odevzdávají **individuální úkol**. Úkol se odevzdává pouze elektronicky v některém z obvyklých textových formátů (např. docx., rft. nebo odt.) do příslušné odevzdávnice ve studijních materiálech ke kurzu Úvod do religionistiky PS 2022), a to do doby určené v osnově kurzu (viz výše). Úkol může být vrácen k přepracování z obsahových nebo formálních důvodů. Student **musí dosáhnout přijetí komentáře** do termínu ústního kolokvia, na které se hlásí. Pro odevzdávání opravených verzí jsou vypsány následující opravné termíny: **5. 1. 2025 a 19. 1. 2025 (vždy do 23:59 SEČ)**. (vždy do 23:59 SEČ). Opravený úkol se opět odevzdává do příslušné odevzdávnice v IS MU.

Zadání individuálního úkolu (podklad pro závěrečné ústní kolokvium)

Cílem úkolu je **nalézt a představit** vybranou událost či situaci, ve které nějakým způsobem figuruje široce definované náboženství. Můžete zvolit událost nebo situaci, která aktuálně probíhá, nebo ty, které se odehrály v minulosti. Zvolenou událost či situaci stručně představíte a popíšete a zasadíte ji do příslušného historického nebo sociálního kontextu.

Jelikož náboženství je z hlediska religionistiky pojmem, kterým označujeme určité projevy lidského jednání, jako takové samo o sobě nemá žádnou *agenci* (schopnost působit v tomto světě). V komentáři bude proto zdůvodněno, jak a skrze co/koho se náboženství podle vás do konkrétní události či situace promítlo/promítá, jakou roli v něm sehrávalo/sehrává a proč by tato událost či situace měla být hodna religionistické pozornosti. Jinými slovy: vysvětlíte, kde v dané události či situaci vidíte vliv a působení náboženství tak, aby **bylo ukotveno ke konkrétním empiricky uchopitelným činitelům či objektům**, a k jakému obecnějšímu problému se je působení vztahuje. Stručně představte, jak a pomocí jakých metod může být daná událost či situace religionisticky zkoumána.

Doporučená struktura úkolu

1. Představení konkrétní situace nebo události v jejím historickém či sociálním kontextu (o co v dané situaci/události jde či šlo, jací jsou nebo byli její hlavní aktéři, zasazení do obecnějšího historického či společenského kontextu atd.)
2. Vysvětlení toho, jak náboženství v dané situaci či události působí, respektive skrze jaké činitele či objekty uplatňuje svůj vliv
3. Zdůvodněte, proč je daná situace či událost religionisticky zajímavá a jakého obecnějšího problému se dotýká
4. Navrhněte metodu, pomocí které by mohla být daná situace či událost religionisticky zkoumána

Obecné doporučení: Situací nebo událostí je primárně myšlen jev malého rozměru s konkrétně postižitelnými aktéry sledujícími konkrétní motivace (který nicméně může být segmentem obecnějšího souboru jevů). Příklad: teroristické útoky z 11. září

2001 nejsou ve své obecnosti vhodným tématem. Role Muhammad Atty, jednoho z pachatelů těchto útoků, již vhodným tématem být může, protože tento člověk představuje konkrétního aktéra s konkrétní osobní historií a motivacemi, jehož konání má reálné dopady v tomto světě.

Rozsah individuálního úkolu je 4-5 normované strany, tj. 7 200-9000 znaků včetně mezer, písmo ve vlastním textu Times New Roman 12 (nebo jiné standardní písmo), řádkování 1,5, v poznámkách pod čarou velikost písma 10, řádkování 1. Práce se odevzdává ve formě textového souboru obvyklého formátu. Úkol **musí** být opatřena **průběžným poznámkovým aparátem a seznamem použitých zdrojů**, který bude odpovídat citačnímu systému užívanému časopisem *Religio*.

Dodatečné podmínky

- V úkolu **bude použito** nejméně **pět zdrojů**, na které se bude odkazovat v poznámkách pod čarou a budou uvedeny v závěrečném seznamu použité literatury.
- Použité zdroje budou zahrnovat jak **prameny**, tak **sekundární literaturu**, která se dané oblasti věnuje. V této souvislosti platí, že **internetové zdroje mohou být využity pouze jako prameny**, nikoli jako sekundární literatura.
- V úkolu **bude použita** alespoň **jedna citace**, která bude jasně rozpoznatelná a ošetřená odkazem na zdroj citovaného textu.

Komentář bude hodnocena podle následujících kritérií:

Formální náležitosti:

- **Celková úprava práce** (formátování textu, zalamování odstavců, zarovnání textu do bloku atd.)
- **Pravopisná a gramatická úroveň práce**
- **Stylistická úroveň práce**
- **Bezchybnost odkazů na zdroje** (bezchybnost a propracovanost průběžného poznámkového aparátu a závěrečného seznamu literatury)

Obsahové náležitosti:

- **Argumentační úroveň úkolu.** Z textu musí být jasné, na základě čeho a s pomocí jakých argumentu je naplněno zadání úkolu.

Studenti odevzdávají své komentáře v termínu od **8. 12. 2024** do **15. 12. 2024, 23:59 SEČ**, a to v elektronické podobě do příslušné odevzdávnice ve studijních materiálech k předmětu, kurz Úvod do religionistiky v PS 2024. V případě nedodržení termínu pro včasné odevzdání komentáře je student hodnocen známkou X a nemá nárok na další opravné termíny (v souladu s článkem 16 a odstavcem 12 platného studijního a zkušebního řádu MU; viz <<https://www.muni.cz/o-univerzite/uredni-deska/studijni-a-zkusebni-rad-mu>>). Totéž hodnocení je uděleno i v případě, že odevzdaná práce hrubým způsobem nevyhovuje požadovaným kritériím (příliš malý nebo naopak značně překročený rozsah, velké množství pravopisných chyb, nedodržení

tématu atd. Práce s drobnými formálními a věcnými nedostatky jsou vráceny k opravám, ale bez sankce v podobě ztráty zkušební termínu.

Podmínky úspěšného ukončení kurzu

Kolokvium

Vstupní předpoklady:

- Včasné odevzdání komentáře a jeho přijetí vyučujícím (Informace o přijetí či nepřijetí práce bude k dispozici skrze poznámkový blok učitele). V případě přetrvávajících formálních nedostatků **bude oprava komentáře provedena na místě v den konání kolokvia**, na který je student přihlášen.
- **Důležité upozornění!!!** Vyučující opravuje úkoly a poskytuje zpětnou vazbu podle pořadí studentů dle jejich přihlášení ke zkušebním termínům. Pokud **není** student na žádný zkušební termín přihlášen, vyučující jeho úkol prozatím neopravuje.

Vlastní kolokvium má dvě části:

- Rozpravu nad komentářem.
- Ověření znalostí v rozsahu daném *Tematickými okruhy ke kolokviu* (viz níže).

Studijní literatura

Doporučená studijní literatura (výběr):¹

- **Braun, Willi – Russell McCutcheon** (eds.), *Guide to the Study of Religion*, London: Cassell 2000.
- **Horyna, Břetislav**, *Úvod do religionistiky*, (Rubikon 2), Praha: Oikúmené 1994.
- **Martin, Craigh**, *A Critical Introduction to the Study of Religion*, Abingdon: Routledge 2017.
- **McCutcheon, Russell T.**, *Studying Religion: An Introduction*, London: Equinox Press 2007.
- **Paden, William E.**, *Bádání o posvátnu: Náboženství ve spektru interpretací*, (Religionistika 11), Brno: Masarykova univerzita 2002.
- **Pals, Daniel L.**, *Osm teorií náboženství*, Praha: Ex Oriente 2015.
- **Waardenburg, Jacques**, *Bohové zblízka: Systematický úvod do religionistiky*, (Religionistika 2), Brno: Masarykova univerzita – Georgetown 1997.

Tematické okruhy ke kolokviu

- **Religionistika jako věda**

---

¹ Zeleně označené tituly jsou vhodné pro studenty prvního ročníku bakalářského studia.

- Co zakládá vědeckost religionistiky? Jaké podmínky musí splnit, aby mohla být pokládána za vědu?
- **Objektivita religionistického bádání**
  - Metodologický agnosticismus a jeho praktické implikace
  - Problém etnocentrismu (jednotlivé formy etnocentrismu, jeho příčiny a důsledky)
- **Náboženství jako předmět vědeckého bádání**
  - Definice náboženství, jejich typy, silné a slabé stránky
  - Potřebuje religionistika definici náboženství? K čemu slouží definice ve vědě?